

ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ТУРИЗМУ
ЛЬВІВСЬКА МІСЬКА РАДА
ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
ЯВОРІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПРИРОДНИЙ ПАРК

Географія і туризм: європейський досвід

Матеріали
III міжнародної наукової конференції

Львів-Брюховичі
9-11 жовтня 2009 р.

Львів-2009

УДК 338.48(4)

Географія і туризм: європейський досвід / Матеріали III міжнародної наукової конференції. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2009. – 472 с.

Матеріали наукової конференції охоплюють особливості реалізації державної політики в галузі туризму, розробки туристичного продукту, економічного забезпечення туризму, просторового поширення туристичних ресурсів, специфіки підготовки фахівців для туристичної галузі, розвиток спеціалізованих видів туризму, історію туризму.

Авторами збірника є провідні вчені та молоді науковці Польщі, Росії, Білорусі, України, Сербії, та Угорщини.

Редакційна колегія:

д-р геогр. наук Петлін В.М.,

д-р екон. наук Мальський М.З.,

д-р істор. наук Антонюк Н.В.,

канд. біол. наук Мамчур З.І.,

канд. філос. наук Наконечний А.Р.

канд. пед наук Микитенко Н.О.

канд. екон. наук: Мальська М.П., Занько Ю.С., Мандюк Н.Л.,

канд. геогр. наук: Хомин Я.Б., Гамкало М.З., Пандяк І.Г., Романів П.В.

начальник відділу туризму і рекреації ЛМР Миськович О.В.

Рекомендовано до друку Вченою Радою географічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 10 від 17.06.2009 р.)

Автори опублікованих матеріалів відповідають за точність наведених фактів, цитат, імен власних, статистичних матеріалів та інших відомостей. Точка зору редколегії не завжди збігається з позицією авторів.

© Львівський національний університет
імені Івана Франка, 2009

© Автори статей, 2009

— люб'язність місцевих мешканців, їх дружелюбність до гостей з України та із-закордону. Для угорських сіл, які розташовані на периферії країни та є в тяжкому економічному становищі, сільський «зелений» туризм є ефективним, рятуючим засобом виживання.

Список використаних джерел:

1. Ковач Д. 2003: До тлумачення сільського та місцевого туризму у світовій літературі. У книзі Ковач Д. (ред.) «Традиції сільського туризму». Будапешт. Видавництво: Сільський господар, стор. 57-69.

2. Сабо Г. 2000: Можливості та методи розвитку місцевого туризму у географічному наближенні на прикладі вітчизняних будинків. Кандидатська дисертація, Інститут Географії ПНУ ФПН м. Печ. 221 стор.

3. Сіладі Ж. – Шаш Е. – Генці Ш. 2006: Закарпаття як туристична дестинація – Аналіз іміджу та задоволеності, проведений у колі туристів з Угорщини. Науковий вісник III. Угорської географічної конференції, Видавництво: Дослідницький інститут географічної науки при Угорській Академії Наук (МТА), Будапешт, 6-7 вересня 2006 р. CD-rom, р. 18. ISBN 9639545120.

4. <http://www.turizmus.karpatinfo.net/szervezok>

В. Шушняк

Львівський національний університет ім. Івана Франка, Україна

БУРКУТ – НАЙДАВНІША ОЗДОРОВНИЦЯ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ⁴

Історію туристично-рекреаційного освоєння Українських Карпат здебільшого поділяють на періоди за державною приналежністю регіону, відповідно: австро-угорський (до Першої світової війни), польський (міжвоєнний між Першою і Другою світовими війнами), радянський (повоєнний до 1991 р.), український (сучасний з 1991 р.).

Однак у відомому туристичному путівнику Генрика Гонсьоровського (Gonsiorowski, 1933) трапляється повідомлення про те, що оздоровниця «Буркут», яка розташована у верхів'ях Чорного Черемоша, відома ще з доавстро-угорських часів (до 1772 р.) «...коли сюди караванами з'їжджалася на літо найкраща шляхта з Покуття і Поділля і навіть з України» (ст. 411, пер. наш). Час найбільшого розквіту оздоровниці, за визначенням Г. Гонсьоровського припав на першу половину XIX століття, тоді у Буркуті, було збудовано кільканадцять будинків. У той же час там тут лікувався Юзеф Корженьовський, автор драми «Карпатські гуралі», написаної на основі оповідки, яку драматург занотував у Буркуті 1840 року (Вельоха, 2006). Згідно з Г. Гонсьоровським оздоровниця почала занепадати під тиском держави після угорського повстання 1848 р., аби вона не служила місцем схованки для повстанців.

---

⁴ Цю статтю автор із вдячністю присвячує своїм супутникам з наукової екскурсії в Буркут у серпні 2009 р., зокрема проф. А. Мельнику, доц. М. Лаврук, доц. М. Іваніку, вчителю Л. Іванік, зав. лабораторії Г. Савці.

Тільки у 80-х роках ХІХ ст. австро-угорське державне управління лісів відновило тут функціонування лікувального закладу. З рекламного буклету (Burkut ..., 1911) відомо, що заклад вмещав 60 осіб, котрі проживали у дерев'яних будинках (двоповерховому і одноповерхових) на місці, де нині розташоване адміністративне приміщення Гринявського і Буркутського лісництв Верховинського держлісгоспу. Відпочивальникам пропонували обладнану кімнату вартістю 9-16 крон⁵ на тиждень і 1,50-4 крон на добу, триразове харчування у ресторані закладу за 4 крони на день.

Для родини з кількох осіб існували знижки на проживання і харчування. Сніданок розпочинався о 9 год.: у меню входило молоко, какао, чай, кава, хліб, булка, масло, бринза (на вибір); обід – о 13 год. (суп, м'ясо або печеня, овочі, десерт); підвечірок – меню таке ж як і на сніданок; вечеря – молочна, або м'ясна – о 19 год.

У «Буркуті» лікували ендокринні, неврологічні, жіночі хвороби, а також розлади органів травлення, мігрень, невралгію тощо. Особливий наголос робили на лікуванні таких хвороб, як занепад сил унаслідок фізичного і розумового виснаження. У лікуванні цих хвороб «Буркут» прирівнювався до відомих на той час курортів Криниці і Францесбадова. Серед лікувальних процедур використовували купелі з мінеральної води у дерев'яних лакованих у білий колір ваннах: теплі за 1 крону і холодні – за 0,6 крон. Купелі в цинкових ваннах були дорожчі: теплі – 1,1 крон, холодні – 0,8 крон. Курортний збір складав 5 крон за період лікування. Від курортного збору звільнялися діти зростом нижчі одного метра, обслуговуючий персонал закладу, лікарі і відвідувачі, котрі перебували там менше ніж три дні. Під час сезону хворих обслуговували троє лікарів: Володимир Кобринський зі Львова, Я. Невестюк і Генрик Мілгром із Жаб'є (тепер смт Верховина).

Відпочивальникам пропонували лікувально-прогулянкові теренкури: дорога серед смерекових лісів над Черемошем – 4 км; смерекова алея – 800 м; алея до джерела – 600 м; алея до джерела «Старий Буркут» – 2 км. Також пропонували одноденні піші та кінні екскурсії до оз. Шибене, на г. Піп-Іван, на угорський кордон та багатоденні екскурсії в Марамороські та Роднянські гори.

Відпочивальники мали змогу безоплатно користуватись бібліотекою, дозволялося ловити на вудку форель за плату 6 крон з особи на сезон.

Літній сезон тривав з 20 травня до вересня, а зимовий – з листопада до квітня. У зимовий сезон надавалася 30 відсоткова знижка від вартості послуг.

Історія австро-угорського етапу рекреаційного розвитку Буркута важлива тим, що тоді його відвідували кращі представники української творчої еліти, зокрема Леся Українка та Іван Франко. Сприяло цим відвідинам близькість до с. Криворівні «українських Атен», де окрім Івана Франка, відпочивали Михайло Грушевський, Михайло Коцюбинський, Гнат Хоткевич, Іван Труш та багато інших відомих українців.

---

⁵ Крона – грошова одиниця Австро-Угорщини рівна 100 галлерам, введена після грошової реформи 1892 р. Золота монета номіналом 10 крон містила 3,049 г золота.

Леся Українка лікувалася в Буркуті з 11 липня до 20 серпня 1901 року. Тут вона перебувала разом зі своїм нареченим, згодом чоловіком – К. Квіткою. У листі до свого батька, датованим 12 липня, вона пише: «....Повітря тут помітно інакше, ніж в долині (я таке тільки раз в Криму на Ерікліку почувала), якесь прозоре і легке, але не різке. Я тут чогось краще бачу і даліше. Добре тут те, що куряви зовсім нема, бо нема вулиці, а стежки тільки і всього одна проїжджа дорога, та й по тій мало хто їздить, бо тут людей мало, тут всього чотири домики в лісі, один тільки завбільшки, як дім у Зеленому Гаю, а три менших. Я живу в менших, в домі лісничого, де крім мене є одна пані приїжджа, а то лісничий з жінкою і дитиною, та й більш нікого. Всі чотири домики близько один від одного, так що люди всі в п'ять мінут збираються до спільного стола. Їдять тут всі вкупі (table d'hote), хто чотири, хто п'ять раз на день, я буду їсти п'ять раз, бо тут се не трудно, коли бути багато надворі. Тут єсть натуральна шипуча вода, досить добра на смак, але я ще не дуже її п'ю, бо не знаю, як і скільки її пити (тим часом сьогодні взяла з неї ванну), а завтра піду до доктора, то буду знати. Доктор тут не «казенний», а незалежний, сам приїжджий, і се краще, бо такому можна більше вірити, - йому нема інтересу в тім, чи хто тут буде жити і пити воду, чи ні. Приїжджі тут все більше русини з Галичини і Буковини, всі живуть дуже в згоді один з одним і, як видно, не скучають, обстановка привітна і не больнична, та й не курортна в тім смислі, що тут кожен може одягтись, як хоче, і нема де показувати так, хоч би хто й хотів, бо нема жодної «музики», «курзала» і т.п., хіба що гойдалка та *Kagelbahn* нагадують якусь дачну культуру, більш нічого. Тепер я пишу в самій «натуральній» обстановці, в лісі (за 50 шагів від моєї хати) під величезною смерекою і навколо самі тільки дерева та й папороть, птиці співають, Черемош шумить, а з ним навперийми шумить отой залізний потік, що власне Буркутом зветься. Якби не сей шум, було б зовсім тихо, людей не чути, вітру нема (він тут рідко буває, гори не пускають). Як я тут не поправлюсь, то вже не знаю, якого мені клімату треба.» (Косач-Кривенюк, 2008, ст. 551).

Про те, що поетесі лікування у Буркуті пішло на користь, свідчать її листи до однієї із своїх найкращих подруг Ольги Кобилянської: «...Всі кажуть, що хтось* в очах поправився за сей тиждень, та хтось навіть сам се відчуває, – став сильніший, червоніший (ще!!) і кашляє менше, але ще таки не зовсім кашель минув і напади раптового безсилля ще бувають і в руки часом пече, але все то в меншій мірі» 19 липня (ст. 550 там же); – «...Доказ тому, що хтось не здох і не зів'яв, се те, що хтось поважчав за сей місяць на 2 кільо-гладкий став і на лиці черствий і не кашляє, і не труситься, і по-італьянськи не розмовляє з людьми, що сеї мови не вміють» 20 серпня (ст. 561, там же).

Іван Франко відвідав Лесю Українку в Буркуті з 1 по 5 серпня в товаристві Кульчицького і Міхновського. І. Білінкевич (2006.) припускає, що тоді в Буркуті Іван Франко написав чотири поезії «Кожна кичера в млі», «Дівчино моя ти рибчино», «Ользі С.» та «О, роствоєна скрипка, роствоєна!», які поет включив до циклу «Буркутські станси». Зі спогадів сина Івана Франка Петра: «... найкращі вакації проводив батько в Буркуті. Там ми ходили на

Лукавицю, Ватанарку, Синє плесо, потік Добрин, Чівчин. В лісах було багато грибів, в потоках було багато пстругів, слижнів та бабок. Слижнів та бабок батько навчив нас ловити видельцем, бродячи в мілкій воді пониже колін та зрушуючи камінь палицею (Франко, 2006, ст. 370). У 1905 р. в Буркуті відпочивала з дітьми дружина поета Ольга (Біланкевич, 2006). У 1905 р. Іван Франко написав свою прекрасну поезію «Буркутська романса».

Перша світова війна назавжди перервала «рекреаційну ідилію» Буркута. Околиці Буркута в 1916 році були ареною жорстоких боїв між російською та австро-угорською арміями, про що свідчать численні оборонні лінії на вершинах хребтів і військове кладовище, яке у 1927 р. нараховувало 80 могил. З путівника Г. Гонсьоровського дізнаємося, що у міжвоєнний період від колишнього лікувального закладу залишилася тільки одна будівля, де за домовленістю з дирекцією лісництва туристи могли знайти притулок. У тім Г. Гонсьоровський відзначав що Буркут і надалі залишався одним із найпривабливіших для туристів місць у Карпатах. Від Буркута він пропонував і описав такі туристські маршрути: 1) на Лукавицю (3 км); 2) на Ладескул (6 км); 3) на Михайлову (5 км); 4) на Чивчин (13 км); на Гнетясу (35 км).

Наприкінці 30-х років минулого століття Польське туристичне товариство (ПТТ) вирішило збудувати у Буркуті притулок для туристів. За даними Єжи Каплон в лютому 1939 р. на зібранні Східнокарпатської Комісії ПТТ представник Косівського відділу Оскар Фраесер – головний ентузіаст побудови притулку в Буркуті, зазначив, що об'єкт в основному завершений й покритий дахом, але для закінчення будівництва потрібні значні кошти. У зв'язку з тим, що притулок знаходився у прикордонній смузі, частину приміщення вирішили віддати прикордонникам й закінчити це будівництво за їхні кошти (Каплон, 2006). Однак Друга світова війна не дозволила зреалізувати ці плани.

У повоєнний період Буркут через свою близькість до державного кордону рідко згадувався як рекреаційний і туристський осередок.

Автор статті відвідав Буркут у 80-х роках під час експедиції (керівник Михайло Загульський) в Чивчинські гори. Буркут виглядав як осередок лісорозробок, які тоді інтенсивно проводились в його околицях. Функціонувала лісова адміністрація (контора), гуртожиток, їдальня для лісорубів, в окремих будинках постійно проживало кілька сімей. Від Буркута йшла дорога вгору за течією Чорного Черемоша (дорога в Албіни), дорога на полонину Ладескул, стежка на полонину Лукавиця. Вражала кількість худоби та овець на полонинах (декілька тисяч). Ці величезні тваринницькі комплекси належали колгоспам Косівського району (колгоспи ім. І. Франка, ім. М. Коцюбинського, 1-го Травня та ін.). Тоді Буркут, як найвіддаленіший населений пункт мав для тваринників-літників важливе значення. То була кінцева зупинка рейсового автобуса Верховина-Буркут, далі починалися “Альбіни”⁶, або як люблять говорити наші польські колеги: “де дідько бажає на добраніч!”.

---

⁶ Альбін – назва лівої притоки р. Черемош у її верхів'ї.

Дороги і проблеми з доїздом є найвразливішим місцем рекреаційного іміджу Буркута. В доавстро-угорські часи популярною була кінна дорога з Гриняви долиною р. Пробійна на хр. Вотанарку через полонину Лукавиця до Буркута. У путівнику Г. Гонсьоровського вона має назву “давньопольський Буркутський шлях”. Цією дорогою і прямувала Леся Українка з Буркута у 1901 році, про що свідчить її лист до О. Кобилянської 24 серпня: “Хтось перед кимсь дуже винен, що не відписав зараз на листа, як хотів, але правда, що то було перед самим від’їздом з Буркута, коли я пакувалась та ще й голова мені тоді сильно боліла. Потім почав хтось їхати дуже крутими горами, через Вотинарку (?); спинився на день в Гриняві, а там приїхав о. Попель...” (Косач-Кривенюк, 2008, ст. 559). Тому справедливо було б нині назвати цей маршрут “Лесиною дорогою”.

У згаданому рекламному буклеті про Буркут 1911 року його автор (автори?) уже не рекомендує добиратись до Буркута повз Ватанарку через поганий стан дороги. Натомість пропонувався доїзд від залізничної станції Ворохта через Жаб’є до Буркута “угорським візком на ресорах” за 20 крон і бричкою за 30 крон. Найскладнішим був (як і тепер є) відтинок від Жаб’є до Буркута. Леся Українка, добираючись тим шляхом до оздоровниці, писала: “...З Жаб’їого зачалась властива “pielgrzymka”, бо трясло, трясло і ще трясло і якби не прекрасні пейзажі навколо, хтось “пракав” би, а так сидів тихо і навіть був досить добре успособлений; де вже ставало надміру тряско, там хтось уставав і йшов пішки, але нарешті подер черевики в шмаття і кинув їх до направи в тій корчмі, де прийшлося ночувати (ночувати не було так зле, як хтось сподівався) далі їхалося все так само над Черемошем, і гарно було, і тряско було, нарешті і трошки прикропив дощ, але мало, так собі трошки, на пам’ятку (лист до О. Кобилянської від 16 серпня Косач-Кривенюк, 2008, ст. 554).

Під час Першої світової війни від Гриняви через хр. Ватанарку до с. Шибеного, а далі хребтом Руський Діл через г. Копілаш у Румунію була прокладена військова дорога, яка на честь маршала австро-угорської армії була названа “дорога Макензена”. Після паводка 1927 року, коли шлях вздож Черемошу був майже повністю зруйнований, “дорога Макензена” стала єдиним зв’язком Буркута із зовнішнім світом. Перед другою світовою війною польський уряд навіть запланував збудувати на цьому маршруті шосе “Гринява-Капілаш”.

У радянський період функціонувала більш-менш добра дорога від смт Верховини до Буркута. “Дорога Макензена” рахувалась як резервна через її стратегічне військове значення.

Нині автобусом можна доїхати тільки у с. Шибений до прикордонного контрольно-пропускного пункту. Далі (6 км) до Буркута дорога гірша, а ще вище по долині Чорного Черемошу вона зруйнована паводком 2008 року. У Буркуті уже немає постійних жителів, хоча в гирлі лівої притоки Чорного Черемошу р. Прилучний будують приватну віллу. Помітно опустіли полонини. Проте, як і 200 років тому, прориваючись крізь зсуви, радісно дзюрчать джерела з чудодійною мінеральною водою, подаючи надію на те, що світова

слава Буркута як оздоровниці відродиться. Національний природний парк, який заплановано створити у верхів'ях Черемошу посилює віру в це.

Список використаних джерел:

1. Біликевич І. Гуцульщина манила його // «О гарний ти, краю», Косів, 2006. – С. 393–412.
2. Вельоха А. Про Гуцульщину // Гори Гуцульщини, Краків, 2006. – С. 49–88.
3. Каплон Є. Нарис туризму і туристичного господарства // Гори Гуцульщини, Краків, 2006. – С. 183–196.
4. Косач-Кривенюк О. Леся Українка. Хронологія життя і творчості. Луцьк, 2008.
5. Франко П. Іван Франко зблизька (уринок) // «О гарний ти, краю», Косів, 2006. – С. 369–374.
6. Burkut zaklad zdrojowisko-kapielowu, 1911.
7. Gonsiorowski H. Przewodnik po Beskidach Wschodnich., t. II Pasma Charnohorskie, Lwow, Warszawa 1933.

Х. Юрик

*Національний університет „Львівська політехніка”, Інститут архітектури,
Україна*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОГО БРЕНДУ - МІСТА ЛЬВОВА НАПЕРЕДОДНІ ПРОВЕДЕННЯ ЄВРО 2012 В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Окреслені основні напрямки формування туристичного бренду міста Львова напередодні проведення ЄВРО 2012.

Ключові слова: національний турпродукт, бренд, брендинг, брендинг турпродукту, ресурсний потенціал, історико-культурний потенціал

Незважаючи на негативні явища в світовій економіці, туристична індустрія є тією сферою економіки, яка щорічно збільшує свої обсяги навіть без залучення державних дотацій. В Україні спостерігається позитивна динаміка в'їзного туризму, що є дуже значущим чинником розвитку туристичної сфери. Розширення туристичної сфери сприяє підвищенню зайнятості населення, розвитку ринкових відносин, міжнародному співробітництву, залученню громадян до пізнання багатой природної та історико-культурної спадщини України і Львова зокрема.

Львів поки що не належить до світових лідерів за кількістю відвідань туристами, однак особливості його географічного розташування та рельєфу, сприятливий клімат, природно-ресурсний, історико-культурний потенціал сприяють інтенсивному розвитку туризму. Львів отримав всесвітнє визнання, як унікальне місто. У 1998р. Львів внесено до списку Світової Спадщини ЮНЕСКО за номером 865, як третю українську пам'ятку після Софії Київської і Києво-Печерської лаври Львів визнано містом, у якому до сьогодні була збережена міська топографія середньовіччя (у центрі міста) [1].